

HATÁR GYŐZŐ

Urnám ha jó vagy légy Tiszapart

VERSELEMZÉS

A Nyugat szibarita társadalmában terjed a „kártérítés” rögeszméjének ragálya. A szibaritizmus ámokfutása ez, nemrég átcsapott az Újvilágból az angol szigetországba. Már akad rossz tanuló, aki elbukott a vizgán, ügyvédet fogad és perli az iskolát: „a rossz oktatásért”. A londoni *Times* december 6-i számában, a *Levelek a Szerkesztőhöz* c. rovatban valaki felteszi a józan-gunyoros kérdést: „nem kéne minden gyermeknek perelnie szüleit, amiért *ilyen* világra hozták, kitevé bizonytalanságának és halálveszedelmeinek?” Levele akkora sikert aratott, hogy még a tévén is felelgettek. Lám, még az ilyen civilizált társadalomban is akad olyan, klasszika-filológiában járatlan „öregdiák”, aki nem is sejt, hogy *Senecától* plagizál: *Vitam nemo acciperet si daretur scientibus* – senki sem fogadná el az életet, ha tudná, hogy mit kap.

Verselemzés következik, nem mert versszövegeim elemzésére a jelentkezők nem tolonganak, hanem mert – jóllehet szeretném ugyan „tisztelni a kivételt”, de – semmi bizalmam hozzájuk. *Jóisten* c. versemet (*Hajszálhíd*, II. 558–59 old. München, 1970.) még 1966-ban írtam, makkegészséges 52 évesen; ám a nirvánavágy – annak legszélsőségsőbb formájában – a megszületés *törlésének* megvágása életkortól független, elkaphatja a költőt a halál megvágása húszéves korában is. De már az első sorban a címadó *Jóistenből* kikopik a jóság: „isten ha jó vagy hát az legyél / szembéd légy redőtlen szemfedél”. Nem új gondolat, hiszen az istenség eredendő „jóság”-attribútumának semmiféle filozófiai megalapozása nincs; tudjuk, hogy a manichaeus egyházak és azok minden nyugati elmagzása a bogumiloktól a khatárokiig az istenséget gonosz demiurgosznak tekintette, a földi világot a Sátán kontárkodásának, és a neoplatonikusok nyomán egy olyan „Létfölötti” Csudalényről álmodozott, kinek Isteni Kezéhez a teremtés „szennye” nem tapad. India istenei egytől-egyig ambivalensek, hol jók, hol gonoszok, magas tettségük, pillanatnyi szeszélyeik szerint.

Mármost akár ilyen, akár olyan e jóságában olyigen ingatag istenség, a nagy kérdés, hogy visszaveheti-e a teremtést, és benne mindazt, ami megtörtént; vagyis mintha soha nem is lett volna – megváltoztathatja-e a *múltat*? A szenttamási Summa szerint nem; az iszlám teológiája, a *kalam* viszont erre is felhatalmazza Allahot. A létnek ez a *törlése*, a teljes visszavétel vágya környékezi a kesergőt a második strófa indításában: „anyám ha jó vagy most visszaszülsz / és ezerziglen megsemmisülsz”. A költő ezután sorra szólongatja *hitét* (mely hogy „igazhit”-e vajon, igaz voltát csak azzal bizonyíthatja, hogy segíti kibújni porhüvelyéből a kialuvó tudatot) – *tűzét* (mert már azt se bánja, ha a gyehehenatúz az, ami megemelkedik vele, csak a földi léten túl legyen – és a *hamvvedret*, ahová a vasseprő bekaparja: rimánkodik *urnájához*, hogy mint *jó urna*, teljesítse utolsó kívánságát és legyen *Tiszapart*).

Innen kezdve a vers lételeme, levegője, színtere: maga a Tisza-part Tisza-hosszat: gyermekszemmel ahogyan látta, bölcsője ahol ringatta, *csicsíja búja*. Hogy hamvai bár csak talajsóvá válnának – bárcsak felszívódnának a fák gesztijébe, a Tisza-parti szomorú-

fűzek rostjain – a tiszai uszályok szalmaszál-formán bárcsak átszállítanak a túlpartra-kapaszkodót: ezért kapkod utánuk. Végül a lehetetlent kéri a Tisza-parttól: „*partom ha jó vagy légy parttalan / hol a hullám a végső tartalom*”.

Innentova egy gondja van: agyonzúzni az utolsó érzülékeny góc utolsó csiklását az idegszörnyetegben, ami az ember. Semmivé rebbenteni a lét „látóhályogát”, amellyel a lény öntestét-önlétét észleli, világát káprázza; kisemmizni a világ „értelmezéséből” a nyelvet, beszüntetni a verset dűnnyögő szódögöket és alkímiájából kisemmizni az „aranycsináló” alkatrészeket, amelyekből a vers összeáll, hogy maga-áttűnése nyomtalan legyen: „*dalom hitem anyám menjete / urnám tüzem nincs közöm véletek*”. Vájtfulű olvasó nyilván észreveszi a biblikus rezonanciát, a meghökkenítő krisztusi ridegséget: Eredj, Asszony, nincs közöm véled: „Nem tudjátok, hogy eztán Atyám Házában lakozom?” (Lukács 2:49) Ugyanakkor sasszemű, magasról-figyelő verselemző kell, aki észrevegye, a záróakkordban hogy *mi hiányzik*. A refrén *csonka* – a „visszavétel” sikerrel járt: a *kilobbanás* megtörtént. Többé se vers, se költő, se világa, mely létét bizonyítaná.

Persze joggal kérdezhetné valaki: miért nem „Köröspart” annak, aki a Körös partján született? Miért nem „Temzepart” annak, aki élete felét a Temze partján töltötte – mit mórrikálja magát ez a huncut himpellér, teszi a szépet? Honnan ez az érthetetlen ragaszkodás a Tisza-parthoz?...

Nos, kedves atyámfiak a Tisza-parton és az Úrban, isten látja öröktűzre érő lelket. Nem udvarló céltzattal írtam, széptevésből s nem úgy-és azért fogta el a Tisza-part elvesztése fölött búsongó szívemet a nirvánavágy, hogy évekkkel előre-s ilyen ravaszul „kicsináltam” volna elkívánczozásomat a Temze partjáról. A gyermekkor édes emlékei merültek fel a tudat tengermélyéről, hogy a ráütő rím csurom csobbanásával felszínre bukkanjanak a versben.

Hovatartozását az emberlény törzsének a „gesztje” dönti el. Ám lássátok, ítéljétek meg ti magatok:

Jóisten

*Isten ha jó vagy hát az legyél
szembéj légy redőtlen szemfedél
dalom ha jó vagy légy altató
szívigható – vérrel-alvadó
csitt kicsi csitt te
csitt csicsíjja búja*

*anyám ha jó vagy most visszaszűlsz
s ezerízigen megsemmisülsz
hitem ha igaz vagy igazíts
vedlőből kibújni kitaníts
csitt kicsi csitt te
csitt csicsíjja búja*

tüzem ha láng vagy légy eleven
 hamar megemelkedjél velem
 ha már a vasseprő bekapart
 urnám ha jó vagy légy Tiszapart
 csitt kicsi csitt te
 csitt csicsíjja búja

füzem ha ó fűz vagy furakodj
 sóhajtó sóimmal te rakodj
 hajóm ha jó vagy légy szalmaszál
 kiben kapaszkodója partraszáll
 csitt kicsi csitt te
 csitt csicsíjja búja

partom ha jó vagy légy parttalan
 hol a hullám a teljes tartalom
 sugallatot mögöttes ég sugall
 ürült lyuk homlok se lát se hall
 csitt kicsi csitt te
 csitt csicsíjja búja

szózat légy világelnémulás
 kioltás eloldás elmulás
 füzem hajóm partom szó-dögök
 hályog mögül szó-lyuk dűnnyögök
 csitt kicsi csitt te
 csitt csicsíjja búja

dalom hitem anyám menjete
 urnám tüzem nincs közöm véletek
 Isten ha jó vagy hát az legyél
 szemháj légy redőtlen szemfedél
 csitt kicsi csitt te
 csitt